כיתה ט' | היסטוריה | שיעור 2 מתוך 4 | 45 דק' | ממלכתי: לפי מפרט התכנים לכיתה ט'; חמ"ד: העשרה

כתב המנדט: בית לאומי על הנייר

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו מהו מנדט ואיך קיבלה בריטניה את המנדט על ארץ ישראל
- התלמידים יקראו שלושה סעיפים מכתב המנדט ויסבירו את משמעותם
- התלמידים יזהו את המתח בין "בית לאומי ליהודים" לבין "שמירת זכויות" הערבים

📜 המקור (כתב המנדט, 1922, מתוך Avalon Project באוניברסיטת ייל)

מתוך המבוא

Whereas recognition has thereby been given to the historical connection of the Jewish people with Palestine and to the grounds for reconstituting their national home in that country;

תרגום (שלנו):

הואיל וניתנה בכך הכרה לקשר ההיסטורי של העם היהודי עם ארץ ישראל ולטעמים להקמה מחדש של ביתו הלאומי בארץ זו;

סעיף 6

The Administration of Palestine, while ensuring that the rights and position of other sections of the population are not prejudiced, shall facilitate Jewish immigration under suitable conditions and shall encourage, in co-operation with the Jewish agency referred to in Article 4, close settlement by Jews on the land, including State lands and waste lands not required for public purposes.

תרגום (שלנו):

הנהלת ארץ ישראל, תוך הבטחה שלא ייפגעו הזכויות והמעמד של חלקי אוכלוסייה אחרים, תקל על עליית יהודים בתנאים מתאימים ותעודד, בשיתוף עם הסוכנות היהודית הנזכרת בסעיף 4, התיישבות צפופה של יהודים על הקרקע, כולל אדמות מדינה ואדמות בור שאינן נחוצות לצרכי ציבור.

סעיף 22

English, Arabic and Hebrew shall be the official languages of Palestine.

תרגום (שלנו):

אנגלית, ערבית ועברית יהיו השפות הרשמיות של ארץ ישראל.

📖 הסבר למורה

אחרי מלחמת העולם הראשונה הוקם חבר הלאומים. הוא קבע ששטחים שלפי דעתו עדיין אינם מסוגלים לשלטון עצמי יישלטו בידי מעצמה, עד שאפשר יהיה להעביר את השלטון בהדרגה לתושבים. זה "מנדט": ייפוי כוח.

בריטניה קיבלה את המנדט על ארץ ישראל בוועידת סן רמו ב-1920, וחבר הלאומים אישר את כתב המנדט ב-24 ביולי 1922. הבריטים שלטו בארץ מדצמבר 1917 ועד מאי 1948.

כתב המנדט חזר על עקרונות הצהרת בלפור והכניס אותם למסמך בין-לאומי. המבוא מכיר ב"קשר ההיסטורי של העם היהודי" עם הארץ. סעיף 4 מכיר בסוכנות יהודית שתייעץ ותשתף פעולה עם השלטון, וקובע שההסתדרות הציונית תוכר כסוכנות כזו. סעיף 6 מחייב להקל על עליית יהודים ולעודד התיישבות, תוך שמירה על הזכויות והמעמד של חלקי אוכלוסייה אחרים. סעיף 22 קובע שלוש שפות רשמיות.

לפי תוכנית הלימודים, כאן מתחיל "המשולש הארץ-ישראלי": בריטים, ערבים ויהודים, וכתב מנדט אחד שכל צד קרא בדרך אחרת. סעיף 25 אפשר לבריטניה להוציא את עבר הירדן המזרחי מתחום הבית הלאומי.

זרמים: ממלכתי: היחידה בנויה לפי מפרט התכנים בהיסטוריה לכיתה ט' (הבטחות סותרות במזרח התיכון; המשולש הארץ-ישראלי; בניית התשתית למדינה יהודית בתקופת המנדט). חמ"ד: בכיתה ט' לומדים בחמ"ד את ימי הבית השני, ונושא ההתיישבות הציונית ומוסדות היישוב בתקופת המנדט מופיע בתוכנית כיתה ח'; אפשר להשתמש ביחידה שם או להעשרה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, דף המקור (אנגלית ותרגום), דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שאלה: "מה ההבדל בין מכתב של ממשלה אחת (בלפור) לבין מסמך שאישר ארגון בין-לאומי (חבר הלאומים)?" מכאן לחשיבות כתב המנדט.
2. **הסבר (10 דק'):** מסבירים מהו מנדט, מה החליטו בסן רמו ומתי אושר כתב המנדט.
3. **קריאה בסעיפים (15 דק'):** בשלוש קבוצות: כל קבוצה קוראת סעיף אחד (מבוא, 6, 22), מסמנת מילות מפתח ומסבירה לכיתה: מה הסעיף נותן ולמי.
4. **עבודה אישית (10 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה.
5. **סיכום (5 דק'):** שאלה: מה בכתב המנדט עלול לגרום למחלוקת בין הצדדים?

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- מהו מנדט, ומי העניק אותו?
- מתי אושר כתב המנדט על ארץ ישראל?
- מה קובע סעיף 22?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- מה ההבדל בין הצהרת בלפור לבין כתב המנדט מבחינת תוקף?
- בסעיף 6 יש שני חלקים. איך כל צד בארץ יכול היה לקרוא אותו אחרת?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם אפשר לקיים בבת אחת "בית לאומי" לעם אחד ו"שמירת זכויות" של עם אחר? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב: "מילה אחת מכתב המנדט שכל צד הבין אחרת היא ____, כי ____."

💡 הערות למורה

המסמך המקורי הוא באנגלית; התרגומים כאן הם שלנו, להוראה. בוויקיפדיה ובספרי הלימוד יש תרגומים אחרים.

לתלמידים חזקים: לבקש לקרוא את סעיף 4 המלא באתר Avalon ולהסביר את תפקיד הסוכנות היהודית.

כדאי לשמור על טון עובדתי, ולהציג את המתח המובנה במסמך בלי להכריע בשם התלמידים.

📝 בדף העבודה

קוראים את כתב המנדט: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- Mandate for Palestine (Avalon Project, Yale)
- המנדט הבריטי (ויקיפדיה)
- מפרט התכנים לכיתה ט', היסטוריה ממלכתי

מחוון: קוראים את כתב המנדט

1. ב. חבר הלאומים.
2. סן רמו; 1920; 1922.
3. בקשר ההיסטורי של העם היהודי עם ארץ ישראל ובטעמים להקמה מחדש של ביתו הלאומי בה.
4. למען היהודים: להקל על עלייה ולעודד התיישבות צפופה על הקרקע (בשיתוף הסוכנות היהודית). לשמור: שלא ייפגעו הזכויות והמעמד של חלקי האוכלוסייה האחרים.
5. שאנגלית, ערבית ועברית יהיו השפות הרשמיות. זה מלמד שבארץ חיו שני עמים (ערבים ויהודים) תחת שלטון בריטי.
6. שלושה צדדים בארץ בתקופת המנדט: הבריטים (השלטון), הערבים והיהודים, שלכל אחד מהם אינטרסים ופרשנות משלו לכתב המנדט.
7. לקבל כל המלצה מנומקת שמתייחסת לשני החלקים (למשל: תכנון עלייה לפי יכולת הקליטה, הסדרת קרקעות בהסכמה, מוסדות משותפים).